

'ברי' מסתמא הסיח דעת ופסול [אם כי יתכן מקרה רחוק שהוא מצדו נזהר ולא הסיח דעת אלא שארע דבר הגורם לספק]. ורק בדליתיה קמן הקשו כי סוברים שאין לפסול משום הסח הדעת, שאין לנו להניח שהסיח דעתו משמירה. ואילו מהרמב"ן משמע שנקט שגם ספק אם שמר אם לאו, אין מכשירים בקדשים, וכן משמע בריטב"א (עפ"י אחיעזר ח"ב א). [ונראה שגם התוס' בנדה (ה: ד"ה ואם) אינם חולקים על כך, ומה שכתבו שאומר ברי לי לאו דוקא, כוונתם שא"צ שיאמר 'ברי' אלא אפילו אם אומר כמדומה שלא נגעתי יהא טהור משום ספק טומאה, שבאופן זה אין הסח הדעת, וגם אין 'רוב' שנגע]. ע"ע בענין זה בקהלות יעקב חגיגה ה.

דף ג

'חרב הרי הוא כחלל...' לדעת הרמב"ם (טומאת מת ה,ג) שהוא הדין לשאר כלים שאינם של עץ, הרי הם כחלל (וכן דעת הר"י מסימפונט בתוס' נזיר נד), מובן שנקטו בגמרא 'חרב הרי הוא כחלל', כי בלא זה הלא אפשר להעמיד ששחט בבתי ידים ולא נגע בסכין, ורק משום הדין 'חרב הריהו כחלל' מקשה שבכל אופן הבת"י ידים הם אב הטומאה כמוהו ומטמאים לסכין ומטמא הסכין לבשר.

ואולם רש"י כאן כתב שזה שאמרו 'חרב הריהו כחלל' – לאו דוקא, כי הוא לשיטתו סובר שרק בכלי מתכות אומרים כן, וא"כ הרי אכן אפשר לכאורה לישב הקושיא באופן זה ששחט בבתי ידים ולכן הבשר טהור.

והטעם שלא תרצו כן – יש לומר לפי שאסור לשחוט קדשים בבתי ידים משום בזיון המצוה, כאילו אין נוח לו ללכלך ידיו בדם [ואף אם נאמר שבשחיטת חולין אין איסור בדבר, קדשים שאני שעיקר המצוה היא בהוצאת הדם (ע' להלן לג וברש"י ט) וכשלושב בתי ידים נראה כמכבד עצמו ומבזה המצוה, משא"כ בחולין שאין המצוה בהוצאת הדם, שהרי השחיטה כשרה ללא הוצאת דם]. גם י"ל לדעת הסוברים שסכין שחיטה צריך שיהא כלי שרת, עכ"פ לכתחילה (כדברי הרמב"ן כאן, וכן דעת הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות ד,ז), א"כ כששוחט בבגד וחוצץ בינו לסכין, הרי זה כשוחט שלא בכלי שרת (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב טז).

א. מסקנתו שם אודות שחיטת חולין בכפפות, שאם יש צורך בדבר מפני הצנה וכד' אין לאסור, אבל בלא צורך יש להחמיר. ובכפפות עבות יש לאסור בכל אופן משום שקשה לעשות בהם מלאכה ויש לחוש שמא לא ידע אם דרס במשהו או אם שהה משהו משום קושי המלאכה.

ב. נראה מסברא שאם לובש בתי ידים כדי שלא לטמא הבשר, אין כאן משום בזיון קדשים (וכמו שכתב שם הוא עצמו לענין כריכת גמי על ידיו מחמת המכה). ולפי"ז עדיין יש להעיר מדוע לא העמידו כאן באופן זה, לדעת הסוברים שאין צריך כלי שרת. וצ"ל דחד מתרי טעמי נקט.

ג. ע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"ב א, פלפול נחמד בסוגיא.

'הכל שוחטין ואפילו כותי... חותך כזית בשר ונותן לו.' אפשר דוקא כזית, אבל פחות מכזית אין הכותי מקפיד לאכול, לפי שאינו אסור אלא מריבוי הכתוב כל חלב פ' (ביומא רפ"ח) או מדרבנן (לדעת ריש לקיש שם). והכותים אינם סוברים זאת (עפ"י חתם סופר).

יש לעיין מדוע לא הוזכרה בדיקה על ידי שישבע הכותי שהבשר כשר, והרי אינו חשוד לעבור על השבועה [וכיו"ב כתבו הראשונים להוכיח אודות מומר לתאבון, שעל הדבר החשוד בו אינו נאמן אפילו בשבועה, ולכך אמרו בסמוך בודק סכין ונותן

לו ואי אפשר להשביעו (ע' שו"ת הרשב"א ח"א סד ובמיוחסות לרמב"ן קע), אבל כאן שאינו חשוד לעבור בעצמו קשה. ואעפ"י שחשוד לעבור על 'לפני עור', זהו מפני שמפרש את הלאו באופן אחר, אבל אינו חשוד לעבור בעצמו על שבועת שקר. ואולם משום עדות שקר אינו חושש – שאין 'לא תענה' אלא בעדות בבית דין, ולא בעד אחד באיסורים (כפי שמובא להוכיח מכאן בשעורי ר' שמואל גטין י.).

וצריך לומר שדין הוא זה שכל החשוד על הדבר הפקיעו ממנו נאמנותו מכל וכל, אף לא בשבועה (כדברי הראשונים הנ"ל, וכפי שנפסק ביו"ד קיט, ח). משא"כ כשהוא עצמו אוכל, הרי זה נחשב כנושא אחר (כן למדתי מתוך תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א. ועדיין צ"ע. ולכאורה נראה שאם נשבע לצורך אחר, לעצמו, יהא נאמן גם לאחרים, וכמו אילו אכל).

ז' כולן ששחטו אהייא... אלא אכותי, הא אמרת כשישראל עומד על גביו שחיט אפילו לכתחילה.
מכך שלא פרשה הגמרא 'אחרים רואים אותם' – ממרחק, שלא כ'עומד על גביו' ממש שכשר לכתחילה – מזה מוכח שאין די בראיה רחוקה אלא צריך שיהו רואים מקרוב כיצד הוא שוחט, וא"כ 'אחרים רואים' היינו 'עומד על גביו' (עפ"י ריטב"א).

(ע"ב) 'שיודעין בו שיודע לומר הלכות שחיטה...' מדיוק הלשון 'שיודע לומר' נראה שההלכות צריכות להיות שגורות אצלו על פה. וצריך השוחט לחזור על ההלכות פן ישכחן (עפ"י ט"ז א סק"ח).

ומכל מקום אין צריך שיהא בקי בכל פרטי ההלכות אלא צריך שידע היטב ההלכות המעשיות וידע מתי מתעורר ספק המצריך שאלת חכם (ע' בפוסקים שם סעיף ב).

'ששחטו לפנינו ב' וג' פעמים ולא נתעלף.' כן הוא הלשון בכל מקום; שתיים ושלש (וכן יש להלן ט.), או ארבע וחמש פעמים וכד'. ועוד יש לפרש: שתי פעמים לרבי ושלש לרשב"ג, שנחלקו בעלמא (ע' יבמות סד): אימתי נעשית חזקה, בשתי פעמים או בשלש (עריטב"א ורש"ש; שו"ת הב"ח החדשות יג). ויש מפרשים: שתיים – באדם חזק ו'אביר לב', ושלשה – ברך הלבב. והכל לפי מה שהוא אדם (עפ"י מעדני יו"ט).

בפירוש המשנה לרמב"ם מובא 'הרבה פעמים'. ולהלכה כתב הרמ"א 'שלש פעמים'. וכ"כ רש"י בד"ה ואע"פ. והריטב"א כתב דקיי"ל כרבי באיסורין. ואעפ"י דהיינו לחומרא ואילו כאן הוי לקולא – יתכן וסבר שאין צריך הוזהר אלא מדרבנן ולכן נקטינן לקולא כרבי.

'כרבינא לא אמרי, להך לישנא דאמר מומחין אין שאין מומחין לא, רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן.' גם רבינא אינו חולק על עובדה זו אלא סובר שיש לנו לחוש למיעוט שאינם מומחים. ויש מי שהסביר שרבינא הולך לשיתו (בבכורות יט): שרוב התלוי במעשה אין סומכים עליו, ואף כאן הלא אינו רוב טבעי אלא רוב התלוי במעשיהם של בני אדם. ואכן רבא שם חולק על רבינא (כמוש"כ התוס' ביבמות קיט), וכשיטתו כאן (עפ"י שיבת ציון כט).

וכבר העירו שאין הדברים עולים בקנה אחד עם מסקנת ההלכה; כאן קיימא לן כשאר האמוראים לילך אחר רוב מומחים, ואילו בבכורות קיימא לן כרבינא. ואם כן על כרחנו לחלק בין הנידונים; שם השאלה היתה אם נעשה מעשה אם לאו, אבל כאן הרי הבהמה שחוטה ואין הנידון אם נעשה מעשה אלא אם מומחה שחטה (עפ"י שואל ומשיב ת, א; ז; שבט הלוי ח"ד ע, ב וח"ה פה, ח. וע' גם כעיקר החילוק בשו"ת מהר"ם חלאווה סא).

לפי מה שכתבו הרמב"ן (יא:) והרשב"א (יב.), כל שגם הרוב וגם המיעוט תלויים במעשה – הולכים אחר הרוב, ורק כשהרוב תלוי במעשה והמיעוט אינו במעשה אמר רבינא לחוש למיעוט. ולפי"ז צריך לפרש דברי השיבת-ציון ש'המעשה' שבנידון דידן הוא הלמידה והמומחיות. ומכל מקום אינו דומה לנידון דבכורות, כי פעולת הלימוד אינה הנידון הבא לפנינו שאנו מסתפקים בו האם נעשה אם לאו, רק הנידון הוא זהות השוחט וטיבו, ועיקר נידון זה אינו תלוי במעשה.

למסקנת ההלכה נחלקו הראשונים האם רוב מצויים אצל שחיטה הוא רוב גמור, והמיעוט אינו מצוי כלל (עפ"י רשב"א תורת הבית א; רא"ש טז). או שמא המיעוט מצוי ואין לסמוך על הרוב אלא במקום שלא אפשר, אבל כשאפשר כגון שהשוחט לפנינו, צריך לבדוק אם יודע הלכות שחיטה, וכדין בדיקת הריאה שהטריפות מצויה בה (עפ"י בה"ג הל' שחיטה; רמב"ן; ר"ן יב. שו"ת הריב"ש תצח). ולדעה ראשונה, אעפ"י שהוא רוב גמור צריך לבדוק לכתחילה כשאפשר [ולכן לא אמרו 'לאינו מומחה אין חוששים' כדלהלן לענין עילפון, אלא 'רוב מצויים מומחים'. ראשונים]. וטעם הדבר משום שהשחיטה צריכה להוציא מחזקת איסור שאינו זבוח (ערשב"א בשם רמב"ן; מג"א תלו. וע"ע אבני גזר יו"ד יד; שבט הלוי ח"ד עו וח"ה פה).

ויש מפרשים בדעת הרי"ף שלכתחילה צריך לבדוק את השוחט אם מומחה הוא (וכ"כ במשכנות יעקב יו"ד ב בדעת הגאונים. ובשבט הלוי ח"ה פה דחה). ופירש הגר"א שהרי"ף פסק כרבינא, אך דוקא לענין הדין שלכתחילה, אבל בדיעבד יש לסמוך על רוב מצויים אצל שחיטה, כמו שמוכח מהסוגיא הסתמית להלן יג. [וטעם הרי"ף נראה, מאחר והבהמה עומדת בחזקת איסור עד שלא נשחטה, והרי בכל מקום אומרים סמוך מיעוט לחזקה והורע הרוב, הלכך אמנם אם כבר עשה מעשה ושחט הורעה החזקה (כדרך שכתבו תו"י בכתובות פ"ב שבמעשה הגירושין הורעה חזקת אשת איש) ויש לסמוך על הרוב, אך לכתחילה אין להרע החזקה ולהסתמך על הרוב. עפ"י הגרנ"ט, גטין סי' פז].

ויש אומרים ש'רוב' זה עדיף משאר רוב, מפני שהוא מבוסס על ההנחה שאין אדם מישראל נזקק לשחוט אלא אם יודע הלכות שחיטה, שכבר מפורסם הדבר בישראל, אפילו אצל עמי הארץ, שהנבילה אסורה (עפ"י הרא"ה בבדק הבית שם). לדעה זו יש כאן דין 'ודאי', כי אנו דנים את השוחט בחזקת כשרות שודאי אינו ניגש לשחוט אם איננו מומחה (עפ"י בית הלוי ח"ב ד. וע"ע בשבט הלוי שם; דרכי תשובה א סק"ב [וע"ע שבט מוסר לו, יב]).

ולענין עילפון אנו נוקטים להלכה שאין חוששים ואף בדיקה אין צריך. והרמב"ם (שחיטה ד, ג) החמיר לכתחילה.

דף ד

'קוטע ראשו של אחד מהן ונותן לו. אכלו מותר...'. ואם תאמר מדוע לא נחוש שמא רוב העופות נשחטו בהכשר ומיעוטן בפסול והכותי אינו חושש למיעוט, אבל לדין אסור משום שחתיכה העשויה להתכבד אינה בטלה ברוב.

וכתב הגרעק"א להוכיח מכאן כדעת הסוברים שעוף בנוצתו אין נחשב 'ראויה להתכבד' ובטל ברוב. ולדעת החולקים אפשר לתרץ שהכותים מקפידים אף בכגון דא [וכעין שאמר רשב"ג 'מדקדקים בה יותר מישראל'], דלית להו ביטול ברוב בתערובת, שמפרשים 'אחרי רבים להטות' רק בדעות הדיינים.

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

מסכת חולין, דף ב

א. הביטוי 'הכל שוחטין' וכיצא בזה בדברי התנא, האם משמעותו לכתחילה או דיעבד?

לשון 'הכל'... / פעמים משמעותו לכתחילה כגון 'הכל סומכין', ופעמים אינו מורה על לכתחילה, כגון 'הכל מעריכין'... ונודרין' [שהרי אין לידור לכתחילה, שאפילו רבי יהודה אינו מתיר אלא ב'הרי זו' ולא ב'הרי עלי' וכד'].]

ואולם לשון משנתנו 'הכל שוחטין' משמעותה לכתחילה, מכך שנאמר בהמשך 'ושחיתתן כשרה' – לשון המורה על דיעבד.

[ובין שהמכוון לכתחילה בין שהמכוון בדיעבד, לשון 'הכל' בא לרבות דבר מה, כפי שפרשו בתחילת מסכת ערכין. ואף 'הכל שוחטין' בא לרבות, כדלהלן].

ב. שחיתת טמא במוקדשין או בחולין הנעשים על טהרת הקודש – מה דינה לכתחילה ובדיעבד?

הטמא לא ישחוט לכתחילה בהמת המוקדשים, גם אם נזר שלא לטמא הבשר וכגון ששוחט בסכין ארוכה – גזרו חכמים שמא יטמאם והלא מוזהר מהתורה לשמרם מכל טומאה (משמרת תרומתי). עבר ושחט ואומר ברי לי שלא נגעתי – שחיתתו כשרה. וכן אם אינו לפנינו לשאלו, ואחרים אומרים שלא נגע – כשרה (ואפילו בסכין קצרה. ע' ט"ז יו"ד א סק"ג. ומה שנראה מדבריו שבארוכה שוחט לכתחילה, כבר תמה על כך בספר לב אריה).

[לדברי שמעון התימני, מדין תורה אי אפשר לטמא לשחוט במוקדשין, שלדעתו צריך שיהא השוחט לפני ה' – בעזרה (עפ"י זבחים לב)].

בחולין שנעשו על טהרת הקודש, אפילו למאן דאמר כקודש דמי, מותר לכתחילה לטמא לשחטם בסכין ארוכה ואין חוששים שמא יגע (הואיל ואין מוזהרים על טומאתם אלא מדרבנן. רש"י. וערמב"ן שאף מדרבנן אין איסור לטמאם מדעת).

שחט ואין ידוע אם נגע אם לאו, לפי מה שכתבו התוס' נראה שאפילו ברשות הרבים טמאים, שרוב פעמים אין יכול להוזהר. ולפי תירוץ הראשונים י"ל שטהור, ודוקא במוקדשים פסול משום 'הסח הדעת'.

דף ג

ג. האם צריך שהשוחט יהא מומחה בהלכות שחיטה ומוחזק ורגיל בשחיטה, או שמא סתם אדם גם כן כשר?

לדעת רבינא צריך לכתחילה שיהא ידוע שהשוחט יודע לומר הלכות שחיטה, ואפילו אינו מוחזק כשוחט, שלא ראינוהו שוחט כמה פעמים ללא תקלה. ולפי לשון אחרת אמר רבינא להפך; צריך לכתחילה שיהא מוחזק ששחט כהוגן שתים ושלוש פעמים ללא שנחלש והתעלף, ואעפ"י שאינו ידוע לנו אם יודע הלכות שחיטה.

ובדיעבד כששחט, בודקים אותו אם יודע לומר הלכות שחיטה – מותר לאכול משחיטתו, ואם לאו אסור. וללשון אחרונה – אם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי שחיטתו כשרה. ואם אינו לפנינו, רק אם ראוהו אחרים שחיטתו כשרה.

(התוס' כתבו לשמוע מדברי הגמרא שלרבינא אם בדקנוהו ולא ידע הלכות שחיטה שחיטתו פסולה אפילו אחרים רואים אותו, ותמהו על כך מהגמרא להלן. ואילו לדברי הרמב"ן אין ראיה כלל שלרבינא שחיטתו פסולה).

אמרו בגמרא שאר אמוראים שלא פרושו כרבינא חולקים וסוברים שאין צריך שנדע מתחילה אם יודע הלכות שחיטה, כי רוב מצויים אצל שחיטה הם – מומחים הם (וכן יש ברייתא להלן יב.). וכן אין חוששים לעילפון, הלכך שחיטת סתם אדם כשרה אף לכתחילה (רש"י ותוס').

א. להלכה קיימא לן 'רוב מצויים אצל שחיטה'. ואולם כתבו הגאונים שלאחר השחיטה והוא לפנינו, צריך לבדוק שהוא בקי. וכן פסק הרמב"ם ור"פ [ואין צריך לבדוק קודם שחיטה דוקא, ואין לחוש שמא ישכח לבדוק, שהרי בדיעבד כשר ללא בדיקה. ר"ש; תורת הבית א; טו"ד א].

ולדעת הרי"ף אף לכתחילה אין לשחוט ללא בדיקת השוחט. [ופירש הגר"א שפסק כרבינא דבתראה הוא, אך רק לענין לכתחילה ולא לענין דיעבד מפני הסוגיא דלהלן יג].

ולדעת בעל העיטור (מובא בטור א) אפילו הוא לפנינו אין צריך לבדוק לאחר שחיטה. ונוהגים שאין אדם שוחט אלא אם נטל קבלה מחכם ואין החכם נותן לו קבלה עד שידע בו שהוא יודע הלכות שחיטה ובקי בידיו (ע' רמ"א ריש יו"ד. וע"ש בסעיף ב על טיב הידיעה הנצרכת). ולענין עילפון כתבו כמה ראשונים שלהלכה אין חוששים כלל ואין צריך לשאלו. והטור (יו"ד א) כתב עפ"י הרי"ף והרא"ש שצריך לשאלו אם לא נתעלף.

וכתב הרמב"ם (ד, ג) שלא ישחוט בינו לבין עצמו עד שישחוט בפנינו פעמים רבות עד שיהא רגיל וריוו. 'חומר הוא שהחמיר ליראי חטא. ונכון הוא לחוש בזה לכתחילה' (רשב"א). ולדעת בעל העיטור (מובא בטור) מותר לכתחילה לשחוט.

ב. אם יודעים שאינו יודע הלכות שחיטה, אפילו בדיעבד שחיטתו פסולה (תוס' עפ"י גמרא להלן ט). ואפילו אמר אחר כך ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי וכו' – אין שחיטתו כשרה כיון שבשעת השחיטה לא היה מודע להקפיד בדבר, שמא לא שם לב ופסל (ראשונים).

דפים ג – ה

ד. מה דין השחיטות הללו:

א. שחיטת כותי.

ב. שחיטת ישראל מומר.

א. לדעת התנאים שהכותים גרי אריות הם (וכן אמרו בגמרא בדעת רב אשי) – שחיטתם פסולה כנכרים. לדעת האומרים גרי אמת הן (וכן נקטו אביי ורבא בפירוש סתם משנתנו), תלו זאת בגמרא במחלוקת התנאים האם אפשר לסמוך על כך שהחזקו בשחיטה ובדקדוקיה; לתנא קמא, הואיל ופסולי השחיטה אינם מפורשים בתורה [וגם עיקר שחיטת עוף אינה מפורשת בכתוב], אין החזקתם בשחיטה חזקה. ולדברי רשב"ג, כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל. וכן נקטו אביי ורבא בפירוש סתם משנתנו – הלכך שחיטתם כשרה.

וכל זה כששוחט הכותי לעצמו, אבל כששוחט עבור ישראל – חשוד הוא להכשילו, הלכך צריך שיהא ישראל עומד על גביו בשעת השחיטה ורואהו. ולדברי רבא [דלא כאביי] אפילו יוצא ונכנס כשר לכתחילה, שהלה ירא לפסול השחיטה.

בא ומצאו ששחט – חותך כזית ונותן לו. אכלו – מותר לאכול משחיטתו. לא אכלו – אסור. [מצא בידו כמה ציפורים שחוטות – קוטע ראש של אחת מהן ונותן לו. אכלו – מותר לאכול כולן. ובלבד שלא יראה לו מאיזה ציפור נתן לו (רב מנשה), וימסמס הראש כך שאין לו בו סימן הכר (רב מרשיא), ואז כולן מותרות. (אפשר שבדיעבד שלא מסמס, וכעת אינו לפנינו לבדוק, אין חוששים שמא היה לו סימן. חו"ב)].
א. היה הכותי שוחט בשביל עצמו – שחיטתו כשרה לכתחילה כנ"ל [לרשב"ג], ואין צריך לבדוק אם אוכל. ורק כששחט עבור ישראל צריך בדיקה משום חשש הכשלה, כאמור (רמב"ן ועוד).

ב. אין למסור לכותי לשחוט לכתחילה [כשאין ישראל עומד שם] על סמך הבדיקה שלאחר מכן, כי שמא ישכח מלבדוק או שמא יראו אחרים ויכשירו שחיטתו ללא בדיקה (ראשונים).

ג. כתבו התוס' שאין צריך בדיקת סכין ע"י ישראל, שכיון שישראל עומד על גביו או יוצא ונכנס – מתירא ובודק את הסכין כראוי.

ד. כותי ששחט בהמת ישראל ואין אפשרות לבדוק על ידי אכילה; כתבו התוס' שלרבא מותר בדיעבד אפילו לא היה ישראל נכנס ויוצא, שבדיעבד יש לסמוך על כך שמתירא לפסול הבשר של ישראל. ורק כשהוא לפנינו צריך בדיקה כיון שאפשר לברר.

ובדעת אביי [כאשר נכנס ויוצא, או שמא אפילו בא ומצאו ששחט], תלוי הדבר בשני תירוצי התוס' האם כשר בדיעבד כיון שא"א לבדוק, אם לאו (והריטב"א נקט לעיקר לפסול. ואף בדעת התוס' כתב בספר לב אריה (ד). שלפי המסקנא אין חילוק בין יוצא לנכנס לבא ומצאו, ולא כתבו התוס' אלא לפי הסלקא-דעתין בגמרא.

כל זה מעיקר דין המשנה. אבל רבי חנן מסר בשם בר קפרא שרבן גמליאל (רש"י: בנו של רבי יהודה הנשיא. והתוס' צדדו שהוא ר"ג דיבנה) ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסרוה, אפילו ישראל עומד על גביו (רבי יעקב בר אדי). ובתחילה לא נתקבל האיסור, וכן העידו על רבי יוחנן ורבי אסי שאכלו משחיטת כותי. ואולם לאחר מכן גזרו עליהם להיותם כעובדי כוכבים גמורים, כדלהלן ו.

וכן נפסק להלכה שעתה הכותים דינם כעובדי כוכבים (יר"ד ב,ח).

וקודם שגזרו עליהם נאמנים כרשב"ג (כ"מ ברמב"ם שחיטה ד,טז ע"ש כס"מ. וכ"כ הש"ך בדעתו). והרמב"ן והרשב"א (ה): נקטו כתנא קמא שאין נאמנם אלא בדבר הכתוב. והגר"א (ביו"ד קיט, ז) כתב שהלכה כרבי אלעזר שאפילו קודם שגזרו עליהם להיותם כגויים, אינם נאמנים ושחיטתם פסולה אם אין ישראל עומד על גביהם ורואה.

וכן צדוקים ובייתוסים שחיטתם אסורה אלא אם אחרים עמדו על גביהם וראו השחיטה וגם בדקו להם סכין (שו"ע שם). וכתבו הפוסקים שהקראים בזמן הזה שחיטתם אסורה אפילו ישראל עומד על גביו תשובת ר' בצלאל ג; ש"ך שם סקכ"ד.

ב. כמה מומרים הם, החלוקים בדיניהם; –

מומר לאכול נבלות לתאבון; לדברי רבא (וכן נקט רב אשי), בודק ישראל סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיטתו. וכשר הדבר לכתחילה כיון שאינו חשוד לפסול רק חשוד מלטרוא אחר סכין יפה. לא בדק סכין ונתן לו – לא ישחוט. ואם שחט – בודק סכיניו אחריו, נמצא הסכין יפה – מותר לאכול משחיטתו. ואם

לאו – אסור. וכן אם אין הסכין לפנינו לבדקה – אסור לאכול משחיטתו, גם אם אחרים ראו שחיטתו, כי חוששים שמא בסכין פגומה שחט.

אמרו בגמרא שאביי חולק וסובר שאין המומר שוחט לכתחילה ע"י בדיקת סכין. והטעם, כיון שהורגל בנבלה נעשה לו הדבר כהתר (עפ"י גמרא ד:).

א. הלכה כרבא. ואולם הרי"ף השמיט דין זה. ויש מי שפרש בדעתו שפוסק שאין לסמוך לכתחילה על החזקה ד'לא שביק התירא ואכל איסורא' [וכדרך שפסק הרי"ף שצריך לכתחילה לבדוק השוחט שהוא מומחה בהלכות] (עפ"י חושי הגרנ"ט גטין סי' פג).

ב. אין ליתן לכתחילה למומר לשחוט על סמך בדיקת הסכין אחרי השחיטה, שמא ישכח ולא יבדוק (עפ"י תוס' רשב"א ועוד), או מחשש שמא הרואים ימסרו לו לשחוט ללא בדיקת סכין (ר"ן).

ג. החשוד על איסור דרבנן [באכילת נבלה לתאבון], יש אומרים שאין להאמינו על השחיטה, כי חוששים שיזולל באיסור דרבנן שיש בשחיטות ובדיקות [כגון שהייה במיעוט בתרא] (חסד לאברהם יו"ד סו"י ה. וכן נקט בשבט הלוי ח"ב ב). ויש חולקים וסוברים שכשר, שבאיסורים דרבנן תולים לקולא [כשם שאמרו בגמרא שסברא לומר בזה 'לא שביק התירא ואכל איסורא'] (עפ"י שו"ת בית יצחק יו"ד ח).

ד. יש מי שכתב שבזמננו, כל החשוד על אכילת נבלות לתאבון אין סומכים על נאמנותו לענין כשרות, ואין ליתן לו סכין בדוק ולאכול משחיטתו (עפ"י בית הלל יו"ד ב. וע' שמלה חדשה ב, ב שאעפ"י שכל הפוסקים האחרונים לא כתבו כן, ראוי לחוש לדבריו והמורה ידון לפי הענין [וכן הביא דעה זו באגרות משה יו"ד ח"א א, לפסול שחיטת מחלל שבת בצניעה בזה"ו. וע"ע שם יו"ד ח"ג ב; או"ח ח"ד צה ואה"ע ח"ד סו"י ד]).

מומר אוכל נבלות להכעיס – שחיטתו פסולה אפילו נמצאת סכיניו יפה, שמועד לנבל כוונה בידיים (רש"י). והתוס' פרשו שאינו נקרא 'בר זביחה'. ולדבריהם משמע אפילו אחרים רואים אותו פסול (וכן פסק רבנו ירוחם ומהרי"ל [קצד]). וכן נפסק בשו"ע יו"ד ב,ה ובש"ך. והב"ח כתב שמדרבנן הוא). אבל לפרש"י משמע שכשר כשגדול עומד על גביו. וכן נקט הרשב"א (ד: ומ"מ כתב שאין שוחט לכתחילה אפילו בשעומדים על גביו, שחוששים שיתנכל לקלקל). וכן לפרש"י אינו אלא ספק נבלה, וברה"ר יהא טהור (עפ"י אג"מ אה"ע ח"ב כ,א). כתבו פוסקים שכל שאין ידוע לנו שעושה להכעיס, אנו מחזיקים אותו במומר לתאבון (עפ"י תבואות שור ב; דובב מישרים ח"א ל).

מומר לעבירה אחת ולא לאכילת נבלות, כגון מומר לערלות – כפי שפרשו דברי הברייתא הריהו כשר לשחוט.

א. לדעת הרא"ש והרשב"א (תורת הבית א) ועוד, נאמן הוא לכל דבר ואין צריך למסור לו סכין בדוקה (וב'קובץ ענינים' (ה רע"א) דייק כן ממשמעות דברי רש"י, שיהושפט אכל משחיטת אחאב ללא שום בדיקה. אך ע' בחת"ס). ולדברי הרמב"ם (שחיטה ד, ד) צריך ישראל כשר לבדוק סכין קודם שחיטתו, ואף בדיעבד פסול ללא בדיקת סכין (וכן נקטו הפוסקים. ע' בשו"ת מהרי"ל קצד; פמ"ג ותב"ש יו"ד ב,ו; אג"מ יו"ד ח"א א. ע"ע ש. וע"ע משך חכמה ראה יב, כא). ומכל מקום אין כשר לקהל להעמיד לכתחילה שוחט כזה (ע' יו"ד א; משיב דבר ח"ב ה; שבט הלוי ח"ב סו"י ב).

ב. היה מבעט במצוה אחת, משמע מרש"י (ד: ד"ה מומר לערלות) שהרי הוא כמומר לדבר אחד שאינו מומר לכל התורה (וכ"מ בשו"ת הריב"ש (ד) שהמומר לדבר אחד אפילו להכעיס, אינו כמומר לכל התורה. וכ"כ החו"א (ב,כב) בדעת הרא"ש). ואילו בדעת הרמב"ם (גזילה יא,ב) כתבו שדינו כמין ואפיקורוס ששחיטתו פסולה (ער"ן פ"ב דע"ז; כס"מ שחיטה ד,יד. וכ"מ בשו"ע חו"מ תכה וביו"ד ב; משנ"ב לט סק"ז). וכ"כ הר"ן והרא"ה. (הדבר שנוי במחלוקת האמוראים בהוריות יא. ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה).

ג. אין נעשה מומר בפעם אחת שעובר (עפ"י תוס' להלן יד רע"א).

ד. העובר על איסור שהוא קל בעיני ההמון ומורים בו היתר מחמת חסרון ידיעה – אין נחשב 'מומר', ואף לדעת הרמב"ם אין צריך לבדוק לו סכין (עפ"י שו"ת מהרי"ל קצד; שמ"ח ב,יז; שו"ע הגר"ז יו"ד ב בקו"א סק"ח).

ה. מי שיצא עליו ריגון שהוא מומר לעבירה שנפסל על ידה לשחיטה, יש מי שכתב שאפילו בקול שאינו פוסק אינו נפסל מדינא, ואולם רשאים הקהל להעבירו מתפקידו (עפ"י דברי חיים יו"ד ד). ובאגרות משה (יו"ד ח"א א) נקט לפוסלו מן הדין.

מומר לעבודת כוכבים; לדברי רב ענן אמר שמואל מותר לאכול משחיטתו (שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעודת אחאב). והשיבו על דבריו מהברייתא שהמומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא – שחיטתו אסורה.

א. היה אדוק לע"ז ועובד לה תמיד, שחיטתו אסורה אפילו לרב ענן, מחשש ששחט לעבודת כוכבים (תוס' עפ"י הסוגיא להלן).

ב. שחיטת מומר לעכו"ם פסולה מדאורייתא. וכן במומר להכעיס [לדעת התוס' והרא"ש ועוד] (עפ"י ש"ך יו"ד ב סקט"ז). ויש שיצאו לחדש שמומר לחלל שבתות דינו כמומר לכל התורה מדרבנן ולא מהתורה. ע' דרכ"ת סקע"ה).

ומשמע ששחיטת מומר לעכו"ם פסולה אפילו ישראל עומד על גביו, ואפילו לדעת המכשירים בכגון זה במומר אוכל נבלות להכעיס. כן משמע מפשט דברי הרשב"א, שמומר לכל התורה דינו כעכו"ם. וכ"כ בראש יוסף. ונראה הטעם משום שאינו נחשב 'בר זביחה'.

ג. הרמב"ן (יד). נסתפק האם בהמה שנשחטה ע"י מומר לע"ז מטמאה משום נבלה כשחיטת נכרי אם לאו (וע"ע בספר שלמי שמעון להלן יג).

המומר לכל התורה אפילו אינו עובד עכו"ם ולא מחלל שבת בפרהסיא – שחיטתו פסולה (רבנו ירוחם; יו"ד ב,ה. וע' פרטי דינים בפמ"ג שפתי דעת סק"ז).

א. מי שאינו מאמין לדברי רבותינו ז"ל, דינו כמומר לעכו"ם ולחלל שבתות (עפ"י תשובת הרשב"א ח"ז קעט. מובאת בב"י יו"ד קיט, יא ובש"ך שם, ובדרכי משה קכד).

ב. בזמן הזה, בניהם ותלמידיהם של מחללי שבת, נחשבים כאנוסים וכת'ינוק שנשבה' (עפ"י חו"א ב,כח. ויש מורים לדונם כספק. ויש מי שצדד בזמן הזה שהכפירה הומה בראש כל חוצות, שמא אין חומר של 'פרהסיא' למחלל שבת בפני עשרה. ע' אג"מ או"ח לג; חדושים ובאורים להלן יג. וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות כג; אחיעזר ח"ד ג; אג"מ אה"ע ח"ב כ,ג-ד).

ג. יש אומרים שהמומר לחלל את יום הכפורים בפרהסיא, דינו כמומר לחלל שבת (עפ"י תבואות שור ב,טז בדעת הרמב"ם. וע' פרי מגדים פתיחה כוללת להל' שבת ד"ה עוד זאת; בית הלוי ח"א יח; אמת ליעקב ר"פ בהר).